Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 13ης Ιουλίου 2017*

«Προδικαστική παραπομπή – Δημόσιες συμβάσεις – Οδηγία 2004/18/ΕΚ – Άρθρο 47, παράγραφοι 1, 4 και 5 – Οικονομική και χρηματοοικονομική επάρκεια του διαγωνιζομένου – Οδηγίες 89/665/ΕΟΚ και 2007/66/ΕΚ – Ένδικη προσφυγή κατά αποφάσεως αποκλεισμού διαγωνιζομένου από διαγωνισμό – Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Άρθρο 47 – Δικαίωμα σε αποτελεσματική προσφυγή»

Στην υπόθεση C-76/16,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Najvyšší súd Slovenskej republiky (Ανώτατο Δικαστήριο της Σλοβακικής Δημοκρατίας) με απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 2016, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 11 Φεβρουαρίου 2016, στο πλαίσιο της δίκης

Ingsteel spol. s r. o.,

Metrostav a.s.

κατά

Úrad pre verejné obstarávanie,

παρισταμένης της:

Slovenský futbalový zväz,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους M. Ilešič, πρόεδρο τμήματος, A. Prechal, A. Rosas, C. Toader (εισηγήτρια) και E. Jarašiūnas, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Campos Sánchez-Bordona

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— η Σλοβακική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την B. Ricziová,

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον A. Tokár,

* Γλώσσα διαδικασίας: η σλοβακική

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 21ης Μαρτίου 2017,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 47, παράγραφος 1, στοιχείο α′, παράγραφοι 4 και παράγραφος 5, της οδηγίας 2004/18/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 31ης Μαρτίου 2004, περί συντονισμού των διαδικασιών σύναψης δημόσιων συμβάσεων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών (ΕΕ 2004, L 134, σ. 114), του άρθρου 1, παράγραφος 1, και του άρθρου 2, παράγραφοι 3 και 6 έως 8, της οδηγίας 89/665/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1989, για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων περί της εφαρμογής των διαδικασιών προσφυγής στον τομέα της σύναψης συμβάσεων κρατικών προμηθειών και δημοσίων έργων (ΕΕ 1989, L 395, σ. 33), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2007/66/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Δεκεμβρίου 2007 (ΕΕ 2007, L 335, σ. 31) (στο εξής: οδηγία 89/665), καθώς και την ερμηνεία του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ, αφενός, της Ingsteel spol. s r. o. και της Metrostav a.s. (στο εξής, από κοινού: αποκλεισθείς διαγωνιζόμενος) και, αφετέρου, της Úrad pre verejné obstarávanie (αρμόδιας για τις δημόσιες συμβάσεις ρυθμιστικής αρχής, Σλοβακία), σχετικά με διαδικασία σύναψης δημόσιας σύμβασης κινηθείσα από τη Slovenský futbalový zväz (σλοβακική ποδοσφαιρική ένωση, στο εξής: αναθέτουσα αρχή).

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 2004/18

3 Κατά το άρθρο 91 της οδηγίας 2014/24/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2014, σχετικά με τις δημόσιες προμήθειες και την κατάργηση της οδηγίας 2004/18 (ΕΕ 2014, L 94, σ. 65), η οδηγία 2004/18 καταργήθηκε από τις 18 Απριλίου 2016. Ωστόσο, δεδομένου του χρόνου των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης, η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως εξετάζεται υπό το πρίσμα της οδηγίας 2004/18 όπως ίσχυε πριν από την κατάργησή της.

4 Η αιτιολογική σκέψη 39 της οδηγίας 2004/18 έχει ως εξής:

«Ο έλεγχος της καταλληλότητας του προσφέροντος, στις ανοικτές διαδικασίες, και των υποψηφίων, στις κλειστές και στις με διαπραγμάτευση διαδικασίες μαζί με δημοσίευση προκήρυξης διαγωνισμού καθώς και στον ανταγωνιστικό διάλογο, και η επιλογή τους θα πρέπει να γίνονται υπό συνθήκες διαφάνειας. Προς τούτο, είναι σκόπιμο να αναφέρονται τα κριτήρια, τα οποία δεν θα εισάγουν διακρίσεις, και τα οποία θα μπορούν να χρησιμοποιούν οι αναθέτουσες αρχές προκειμένου να επιλέγουν τους ανταγωνιζόμενους καθώς και τα μέσα τα οποία μπορούν να χρησιμοποιούν οι οικονομικοί φορείς για να αποδεικνύουν ότι πληρούν τα κριτήρια αυτά. Με αυτό το πνεύμα διαφάνειας, η αναθέτουσα αρχή θα πρέπει να αναφέρει, κατά την προκήρυξη μίας σύμβασης, τα κριτήρια επιλογής που θα χρησιμοποιήσει για την επιλογή, καθώς και το επίπεδο ειδικών ικανοτήτων που απαιτεί ενδεχομένως από τους οικονομικούς φορείς για να τους δεχθεί στη διαδικασία σύναψης της σύμβασης.»

5 Το άρθρο 44 της οδηγίας 2004/18, με τίτλο «Έλεγχος της καταλληλότητας, επιλογή των συμμετεχόντων και ανάθεση των συμβάσεων», ορίζει στην παράγραφο 2:

«Οι αναθέτουσες αρχές μπορούν να απαιτούν τα ελάχιστα επίπεδα ικανοτήτων, σύμφωνα με τα άρθρα 47 και 48, τα οποία πρέπει να καλύπτουν οι υποψήφιοι και οι προσφέροντες.

Η έκταση των πληροφοριών που αναφέρονται στα άρθρα 47 και 48 καθώς και το ελάχιστο επίπεδο ικανοτήτων που απαιτείται για μια δεδομένη σύμβαση, πρέπει να είναι συνδεδεμένα και ανάλογα προς το αντικείμενο της σύμβασης.

Τα ελάχιστα αυτά επίπεδα αναφέρονται στην προκήρυξη διαγωνισμού.»

6 Το άρθρο 47 της οδηγίας αυτής, με τίτλο «Οικονομική και χρηματοοικονομική επάρκεια», ορίζει τα εξής:

«1. Η οικονομική και χρηματοοικονομική επάρκεια του οικονομικού φορέα είναι δυνατόν, κατά κανόνα, να αποδεικνύεται με ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα δικαιολογητικά:

α) κατάλληλες τραπεζικές βεβαιώσεις ή, ενδεχομένως, πιστοποιητικό ασφαλιστικής κάλυψης επαγγελματικών κινδύνων.

[…]

4. Οι αναθέτουσες αρχές υποδεικνύουν, στην προκήρυξη διαγωνισμού ή στην πρόσκληση υποβολής προσφορών, ποιο ή ποια από τα αναφερόμενα στην παράγραφο 1 δικαιολογητικά επέλεξαν καθώς και ποια άλλα δικαιολογητικά πρέπει να προσκομισθούν.

5. Αν ο οικονομικός φορέας, για βάσιμο λόγο, δεν είναι σε θέση να προσκομίσει τα δικαιολογητικά που ζητεί η αναθέτουσα αρχή, μπορεί να αποδεικνύει την οικονομική και χρηματοοικονομική του επάρκεια με οποιοδήποτε άλλο έγγραφο το οποίο η αναθέτουσα αρχή κρίνει κατάλληλο.»

7 Το άρθρο 48 της εν λόγω οδηγίας όριζε τα σχετικά με τις τεχνικές και/ή επαγγελματικές ικανότητες των οικονομικών φορέων.

Οι οδηγίες 89/665 και 2007/66

8 Η αιτιολογική σκέψη 36 της οδηγίας 2007/66 έχει ως εξής:

«Η παρούσα οδηγία σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και τηρεί τις αρχές που αναγνωρίζονται ιδίως από τον [Χάρτη].» Ειδικότερα, η παρούσα οδηγία επιδιώκει να εξασφαλίσει την πλήρη τήρηση του δικαιώματος πραγματικής επανόρθωσης και δίκαιης δίκης, σύμφωνα με το πρώτο και το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 47 του Χάρτη.»

9 Το άρθρο 1 της οδηγίας 89/665, το οποίο επιγράφεται «Πεδίο εφαρμογής και διαθεσιμότητα των διαδικασιών προσφυγής», ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται στις συμβάσεις στις οποίες αναφέρεται η οδηγία [2004/18], εκτός εάν οι εν λόγω συμβάσεις εξαιρούνται κατ' εφαρμογή των άρθρων 10 έως 18 της ανωτέρω οδηγίας.

[…]

Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε, όσον αφορά τις συμβάσεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας [2004/18], οι αποφάσεις που λαμβάνουν οι αναθέτουσες αρχές να υπόκεινται στην άσκηση αποτελεσματικών και, ιδίως, όσο το δυνατόν ταχύτερων προσφυγών, υπό τις προϋποθέσεις που θέτουν τα άρθρα 2 έως 2στ της παρούσας οδηγίας, λόγω του ότι οι αποφάσεις αυτές έχουν ληφθεί κατά παράβαση της κοινοτικής νομοθεσίας περί δημοσίων συμβάσεων ή των εθνικών κανόνων που μεταφέρουν την εν λόγω νομοθεσία.

[…]

3. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι διαδικασίες προσφυγής να είναι διαθέσιμες, σύμφωνα με τους κανόνες που είναι δυνατό να θεσπίζουν τα κράτη μέλη, τουλάχιστον σε οιοδήποτε πρόσωπο έχει ή είχε συμφέρον να του ανατεθεί συγκεκριμένη σύμβαση και το οποίο υπέστη ή ενδέχεται να υποστεί ζημία από εικαζόμενη παράβαση.

[…]

5. Τα κράτη μέλη μπορούν να απαιτήσουν από τον ενδιαφερόμενο να ασκήσει καταρχάς προσφυγή στην αναθέτουσα αρχή. Στην περίπτωση αυτή τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε η άσκηση της εν λόγω προσφυγής να συνεπάγεται την άμεση αναστολή της δυνατότητας σύναψης της σύμβασης.

[…]

Η αναστολή στην οποία αναφέρεται το πρώτο εδάφιο δεν λήγει πριν την εκπνοή προθεσμίας τουλάχιστον 10 ημερολογιακών ημερών από την επομένη της ημέρας κατά την οποία η αναθέτουσα αρχή απέστειλε απάντηση με τηλεομοιοτυπία ή με ηλεκτρονικά μέσα ή, εφόσον χρησιμοποιούνται άλλα μέσα επικοινωνίας, πριν την εκπνοή προθεσμίας τουλάχιστον 15 ημερολογιακών ημερών από την επομένη της ημέρας κατά την οποία η αναθέτουσα αρχή απέστειλε απάντηση ή τουλάχιστον 10 ημερολογιακών ημερών από την επομένη της ημέρας παραλαβής της απάντησης.»

10 Το άρθρο 2 της οδηγίας αυτής, σχετικά με τις απαιτήσεις για τις διαδικασίες προσφυγής, ορίζει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε τα μέτρα που λαμβάνονται όσον αφορά τις διαδικασίες προσφυγής που ορίζονται στο άρθρο 1 να προβλέπουν τις αναγκαίες εξουσίες προκειμένου:

α) να λαμβάνονται, το συντομότερο δυνατόν και με την επείγουσα διαδικασία, προσωρινά μέτρα για να επανορθωθεί η εικαζόμενη παράβαση ή να αποτραπεί η περαιτέρω ζημία των θιγομένων συμφερόντων, συμπεριλαμβανομένων μέτρων που αναστέλλουν ή επιτρέπουν την αναστολή της διαδικασίας σύναψης της εν λόγω σύμβασης του δημοσίου ή της εκτέλεσης οποιασδήποτε απόφασης λαμβάνεται από τις αναθέτουσες αρχές·

β) να ακυρώνουν ή να επιτρέπουν την ακύρωση των παράνομων αποφάσεων, και ιδίως να καταργούν τις τεχνικές, οικονομικές και χρηματοδοτικές προδιαγραφές που εισάγουν διακρίσεις και περιλαμβάνονται στα έγγραφα με τα οποία καλούνται οι ενδιαφερόμενοι να συμμετάσχουν στο διαγωνισμό, στις συγγραφές υποχρεώσεων ή σε οποιοδήποτε άλλο έγγραφο που έχει σχέση με τη διαδικασία σύναψης της συγκεκριμένης σύμβασης·

γ) να επιδικάζουν αποζημίωση στα ζημιωθέντα από την παράβαση πρόσωπα.

2. Οι εξουσίες που προβλέπονται με την παράγραφο 1 και με τα άρθρα 2δ και 2ε μπορούν να ανατίθενται σε ξεχωριστά όργανα υπεύθυνα για διαφορετικές πτυχές των διαδικασιών προσφυγής.

3. Όταν πρωτοβάθμιο όργανο, ανεξάρτητο από την αναθέτουσα αρχή, εξετάζει προσφυγή κατά αποφάσεως σχετικά με την ανάθεση σύμβασης, τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι η αναθέτουσα αρχή δεν μπορεί να συνάψει τη σύμβαση πριν αποφασίσει το όργανο προσφυγής την εφαρμογή προσωρινών μέτρων ή επί της προσφυγής. Η αναστολή δεν λήγει πριν από την εκπνοή της ανασταλτικής προθεσμίας του άρθρου 2α, παράγραφος 2, και του άρθρου 2δ, παράγραφοι 4 και 5.

4. Με εξαίρεση τις περιπτώσεις της παραγράφου 3 και του άρθρου 1 παράγραφος 5, οι διαδικασίες προσφυγής δεν χρειάζεται απαραιτήτως να έχουν αυτόματο ανασταλτικό αποτέλεσμα επί των διαδικασιών σύναψης των συμβάσεων τις οποίες αφορούν.

[…]

6. Τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι, οσάκις ζητείται αποζημίωση για το λόγο ότι απόφαση ελήφθη παρανόμως, πρέπει πρώτα να ακυρώνεται η προσβαλλόμενη απόφαση από αρμόδια προς τούτο αρχή.

7. Με εξαίρεση τις περιπτώσεις των άρθρων 2δ έως 2στ, τα αποτελέσματα της άσκησης των εξουσιών που προβλέπει η παράγραφος 1 του παρόντος άρθρου σε σύμβαση που συνάπτεται μετά την ανάθεσή της, καθορίζονται από το εθνικό δίκαιο.

Επιπλέον, εκτός από την περίπτωση κατά την οποία απόφαση πρέπει να ακυρωθεί προτού χορηγηθεί αποζημίωση, τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι, αφού συναφθεί σύμβαση σύμφωνα με το άρθρο 1 παράγραφος 5, την παράγραφο 3 του παρόντος άρθρου ή τα άρθρα 2α έως 2στ, οι εξουσίες του υπεύθυνου για τις διαδικασίες προσφυγής οργάνου περιορίζονται στην επιδίκαση αποζημίωσης σε οιονδήποτε υπέστη ζημία λόγω παράβασης.

8. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να καθίσταται δυνατή η αποτελεσματική εκτέλεση των αποφάσεων που λαμβάνουν οι αρμόδιες για τις διαδικασίες προσφυγής αρχές.

9. Όταν τα υπεύθυνα για τις διαδικασίες προσφυγής όργανα δεν είναι δικαστικά, οι αποφάσεις τους πρέπει πάντα να αιτιολογούνται γραπτώς. Στην περίπτωση αυτή, πρέπει επίσης να θεσπίζονται διατάξεις που να εγγυώνται την ύπαρξη διαδικασιών με τις οποίες κάθε μέτρο του οργάνου προσφυγής που εικάζεται ότι είναι παράνομο, ή κάθε εικαζόμενη παράλειψή του κατά την άσκηση των εξουσιών που του έχουν ανατεθεί, να μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο δικαστικής προσφυγής ή προσφυγής ενώπιον άλλου οργάνου, το οποίο θεωρείται δικαιοδοτικό κατά την έννοια του άρθρου 234 [ΕΚ, νυν άρθρου 267 ΣΛΕΕ] και είναι ανεξάρτητο και από την αναθέτουσα αρχή και από το όργανο προσφυγής.

[…]»

Το σλοβακικό δίκαιο

11 Το άρθρο 9, παράγραφος 3, του νόμου 25/2006 για τις δημόσιες συμβάσεις, όπως ίσχυε κατά τον κρίσιμο για την υπόθεση της κύριας δίκης χρόνο, όριζε τα εξής:

«Κατά τη σύναψη δημοσίων συμβάσεων εφαρμόζονται οι αρχές της ίσης μεταχείρισης, της απαγόρευσης των διακρίσεων κατά των διαγωνιζομένων και των υποψηφίων, της διαφάνειας, της οικονομίας και της αποδοτικότητας.»

12 Το άρθρο 27 του νόμου αυτού, το οποίο επιγράφεται «Οικονομική και χρηματοοικονομική κατάσταση», ορίζει:

«1. Η οικονομική και χρηματοοικονομική επάρκεια δύναται εν γένει να αποδειχθεί με τα εξής δικαιολογητικά:

α) βεβαιώσεις τραπεζών ή υποκαταστημάτων αλλοδαπών τραπεζών σχετικά με τη χορήγηση δανείου από τράπεζα ή από υποκατάστημα αλλοδαπής τράπεζας·

[…]

3. Αν, για αντικειμενικούς λόγους, ο διαγωνιζόμενος ή ο υποψήφιος δεν είναι σε θέση να προσκομίσει τέτοια δικαιολογητικά σχετικά με την οικονομική και χρηματοοικονομική επάρκεια, επιτρέπεται να αποδείξει την επάρκειά του αυτή με οποιοδήποτε άλλο πρόσφορο έγγραφο.»

13 Το άρθρο 32, παράγραφος 1, στοιχείο β′, του εν λόγω νόμου ορίζει τα εξής:

«Η αναθέτουσα αρχή διευκρινίζει στην προκήρυξη του διαγωνισμού τα κριτήρια επιλογής όσον αφορά

[…]

β) τα δικαιολογητικά για την οικονομική και χρηματοοικονομική επάρκεια για τα οποία γίνεται λόγος στο άρθρο 27.

[…]»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

14 Με προκήρυξη που δημοσιεύθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2013 στο τεύχος 223/2013 του Συμπληρώματος της *Επίσημης Εφημερίδας της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, καθώς και στο *Δελτίο προκηρύξεων δημοσίων συμβάσεων της Σλοβακίας* υπό τον αριθμό 18627-MSP, η αναθέτουσα αρχή προκήρυξε διαγωνισμό για τη σύναψη δημόσιας σύμβασης με αντικείμενο έργα ανακατασκευής, εκσυγχρονισμού και κατασκευής δεκαέξι ποδοσφαιρικών γηπέδων (στο εξής: δημόσια σύμβαση).

15 Από τα στοιχεία που παραθέτει το αιτούν δικαστήριο σε απάντηση αιτήματος παροχής διευκρινίσεων προκύπτει ότι η αξία της δημόσιας σύμβασης ανερχόταν σε 25 500 000 ευρώ χωρίς τον φόρο προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ).

16 Όσον αφορά τις σχετικές με την οικονομική και χρηματοοικονομική επάρκεια απαιτήσεις, στην προκήρυξη του διαγωνισμού ορίζεται, βάσει του άρθρου 27, παράγραφος 1, στοιχείο α′, του νόμου 25/2006, ότι οι μετέχοντες στον διαγωνισμό οφείλουν να προσκομίσουν βεβαίωση σλοβακικής τράπεζας ή σλοβακικού υποκαταστήματος αλλοδαπής τράπεζας σχετικά με τη χορήγηση δανείου ύψους τουλάχιστον 3 000 000 ευρώ, ποσό το οποίο πρέπει να έχουν στη διάθεσή τους καθόλη τη διάρκεια εκτέλεσης της σύμβασης. Η βεβαίωση αυτή πρέπει να υποβληθεί υπό μορφή σύμβασης δανείου ή σύμβασης παροχής πίστωσης και να έχει εκδοθεί από πρόσωπο που δεσμεύει το αντίστοιχο τραπεζικό ίδρυμα.

17 Ο αποκλεισθείς διαγωνιζόμενος έλαβε μέρος στον εν λόγω διαγωνισμό. Για να αποδείξει ότι πληροί τις διαλαμβανόμενες στην προηγούμενη σκέψη προϋποθέσεις, προσκόμισε βεβαίωση τραπεζικού ιδρύματος η οποία περιείχε στοιχεία σχετικά με την παροχή πίστωσης σε τρεχούμενο λογαριασμό ύψους άνω των 5 000 000 ευρώ και υπεύθυνη δήλωση από την οποία προέκυπτε ότι, σε περίπτωση

επιλογής της προσφοράς του, θα πιστωνόταν στον τρεχούμενο λογαριασμό του την ημέρα σύναψης της σύμβασης εκτέλεσης του έργου ποσό ύψους τουλάχιστον 3 000 000 ευρώ, το οποίο θα παρέμενε στη διάθεσή του καθόλη τη διάρκεια εκτέλεσης της δημόσιας σύμβασης.

18 Ο αποκλεισθείς διαγωνιζόμενος δήλωσε αντικειμενική αδυναμία να ανταποκριθεί με άλλο τρόπο στη σχετική με την οικονομική και χρηματοοικονομική ικανότητα απαίτηση της αναθέτουσας αρχής, επικαλούμενος τις δηλώσεις των σλοβακικών τραπεζών που ρωτήθηκαν από την αναθέτουσα αρχή, δηλώσεις κατά τις οποίες η δεσμευτική υπόσχεση παροχής δανείου όπως αυτή που απαιτείται βάσει της προκήρυξης είναι δυνατή μόνο μετά από έγκριση της χρηματοδοτικής πράξης και υπό την προϋπόθεση ότι ικανοποιούνται όλες οι απαιτήσεις της τράπεζας για τη σύναψη της εν λόγω σύμβασης.

19 Θεωρώντας ότι ο εν λόγω διαγωνιζόμενος δεν είχε ανταποκριθεί στις σχετικές με την οικονομική και χρηματοοικονομική επάρκεια απαιτήσεις κατά το άρθρο 27, παράγραφος 1, στοιχείο α′, του νόμου 25/2006, η αναθέτουσα αρχή αποφάσισε τον αποκλεισμό του από τον διαγωνισμό. Η απόφαση αυτή επικυρώθηκε από την αρμόδια για τις δημόσιες συμβάσεις ρυθμιστική αρχή. Με δικαστική απόφαση της 13ης Ιανουαρίου 2015, το Krajský súd de Bratislava (δικαστήριο της Μπρατισλάβα, Σλοβακία) απέρριψε την προσφυγή κατά της αποφάσεως της ρυθμιστικής αρχής, οπότε ο αποκλεισθείς διαγωνιζόμενος προσέφυγε στο αιτούν δικαστήριο, το Najvyšší súd Slovenskej republiky (Ανώτατο Δικαστήριο της Σλοβακικής Δημοκρατίας) κατά της δικαστικής αυτής αποφάσεως.

20 Το αιτούν δικαστήριο έχει αμφιβολίες ως προς τη νομιμότητα της αποφάσεως της αναθέτουσας αρχής, η οποία, παρά το γεγονός ότι ο αποκλεισθείς διαγωνιζόμενος είχε λάβει κατά τον χρόνο της διαδικασίας επιλογής της προσφοράς δεσμευτική υπόσχεση χορήγησης δανείου ύψους 5 000 000 ευρώ από τραπεζικό ίδρυμα, έκρινε εντούτοις ότι ο διαγωνιζόμενος αυτός δεν πληροί τα κριτήρια οικονομικής και χρηματοοικονομικής επάρκειας που έχουν καθοριστεί με την προκήρυξη του διαγωνισμού.

21 Το αιτούν δικαστήριο ζητεί επίσης να διευκρινιστεί εάν η οικονομική και χρηματοοικονομική επάρκεια μπορεί να αποδειχθεί με άλλα μέσα και, στο πλαίσιο αυτό, εάν θα ήταν συναφώς αρκετή μια υπεύθυνη δήλωση του αποκλεισθέντος υποψηφίου ότι, σε περίπτωση επιλογής της προσφοράς του, θα πιστωθεί στον λογαριασμό του κατά την ημερομηνία σύναψης της σύμβασης ποσό ύψους τουλάχιστον 3 000 000 ευρώ, το οποίο θα έχει στη διάθεσή του καθόλη τη διάρκεια εκτέλεσης της σύμβασης.

22 Τέλος, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί εάν το ένδικο βοήθημα που έχει στη διάθεσή του σε εθνικό επίπεδο ο αποκλεισθείς διαγωνιζόμενος μπορεί να χαρακτηριστεί ως «αποτελεσματικό», κατά την έννοια του δικαίου της Ένωσης, δεδομένου ότι έχει καταστεί άνευ αντικειμένου, καθώς ο ανάδοχος της σύμβασης την έχει σχεδόν εξ ολοκλήρου εκτελέσει.

23 Υπό τις συνθήκες αυτές το Najvyšší súd Slovenskej republiky (Ανώτατο Δικαστήριο της Σλοβακικής Δημοκρατίας) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Ενεργεί σύμφωνα με τον σκοπό του άρθρου 47, και ιδίως των παραγράφων του 1, στοιχείο α′, και 4, της οδηγίας [2004/18] η εθνική αρχή αν διαπιστώσει ότι ο υποβαλών προσφορά για δημόσια σύμβαση εκτιμώμενης αξίας 3 000 000 ευρώ δεν πληροί ένα κριτήριο επιλογής σχετικό με τη χρηματοοικονομική επάρκεια, ενώ η υπεύθυνη δήλωση που αυτός προσκόμισε και η δήλωση που του απηύθυνε η τράπεζά του πιστοποιούν ότι έχει τη δυνατότητα να αντλήσει χρηματικά ποσά, από μη χρησιμοποιημένο τραπεζικό δάνειο, μέχρι ένα όριο το οποίο υπερβαίνει την αξία της δημόσιας συμβάσεως;

2) Μήπως η συμπεριφορά, στην αγορά των τραπεζικών υπηρεσιών κράτους μέλους, τράπεζας η οποία, σε δεσμευτική υπόσχεση παροχής δανείου, εξαρτά τη χορήγηση των ζητηθέντων κεφαλαίων από την τήρηση προϋποθέσεων δανειοδοτήσεως που δεν καθορίζονται με ειδικότερο

τρόπο στη σύμβαση παροχής δανείου κατά τον χρόνο της διαδικασίας αναθέσεως της δημόσιας συμβάσεως, συνιστά, κατά το άρθρο 47, παράγραφος 5, της οδηγίας 2004/18, βάσιμο λόγο για τον οποίο ο υποβαλών προσφορά δεν είναι σε θέση να προσκομίσει τα πιστοποιητικά που ζητεί η αναθέτουσα αρχή, οπότε ο εν λόγω υποβαλών προσφορά θα μπορεί να αποδείξει τη χρηματοοικονομική του επάρκεια με προσκόμιση υπεύθυνης δηλώσεως ότι έχει επαρκή δανειακή σχέση με την τράπεζά του;

3) Δύναται να θεωρηθεί ότι ο εθνικός δικαστής βρίσκεται προ αντικειμενικού εμποδίου το οποίο δεν του επιτρέπει να συμμορφωθεί προς το άρθρο 47, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, του [Χάρτη], σε συνδυασμό με τα άρθρα 1, παράγραφος 1, και 2, παράγραφοι 3, 6, 6 και 8, της οδηγίας [89/665], όταν καλείται να αποφανθεί επί προσφυγής υποβαλόντος προσφορά ο οποίος αποκλείστηκε με απόφαση της αρμόδιας για δημόσιες συμβάσεις διοικητικής αρχής, ενώ η εκτέλεση των διαφόρων δημοσίων συμβάσεων έχει σχεδόν ολοκληρωθεί από τον ανάδοχο;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

24 Με το πρώτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, εάν το άρθρο 47, παράγραφος 1, στοιχείο α', και παράγραφος 4, της οδηγίας 2004/18 έχει την έννοια ότι η αναθέτουσα αρχή δύναται να αποκλείσει διαγωνιζόμενο από διαδικασία σύναψης δημόσιας σύμβασης, με το αιτιολογικό ότι αυτός δεν πληροί τη σχετική με την οικονομική και χρηματοοικονομική επάρκεια προϋπόθεση που έχει τεθεί με την προκήρυξη του διαγωνισμού, σύμφωνα με την οποία απαιτείται η προσκόμιση βεβαίωσης τραπεζικού ιδρύματος που να πιστοποιεί ότι το ίδρυμα αυτό δεσμεύεται να χορηγήσει δάνειο ύψους αντίστοιχου προς το ποσό που ορίζεται στην προκήρυξη του διαγωνισμού και εγγυάται ότι ο διαγωνιζόμενος θα έχει στη διάθεσή του το ποσό αυτό καθόλη τη διάρκεια εκτέλεσης της σύμβασης.

25 Υπενθυμίζεται, καταρχάς, ότι το άρθρο 267 ΣΛΕΕ δεν παρέχει στο Δικαστήριο αρμοδιότητα να εφαρμόζει τους κανόνες του δικαίου της Ένωσης σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, αλλά μόνο να αποφαίνεται επί της ερμηνείας των Συνθηκών και των πράξεων των οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το Δικαστήριο μπορεί όμως, στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας που καθιερώνει το εν λόγω άρθρο και βάσει των στοιχείων της δικογραφίας, να παράσχει στο εθνικό δικαστήριο τα στοιχεία ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης που θα του ήταν χρήσιμα κατά την εκτίμηση των αποτελεσμάτων της διάταξης του δικαίου αυτού (απόφαση της 16ης Ιουλίου 2015, CHEZ Razpredelenie Bulgaria, C-83/14, EU:C:2015:480, σκέψη 71 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

26 Κατά το άρθρο 44, της οδηγίας 2004/18, οι αναθέτουσες αρχές δύνανται να απαιτούν από τουςδιαγωνιζομένους να πληρούν ορισμένα ελάχιστα επίπεδα ικανοτήτων. Τα ελάχιστα αυτά επίπεδα πρέπει να αναφέρονται στην προκήρυξη διαγωνισμού.

27 Συναφώς, στο άρθρο 47, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής απαριθμούνται τα δικαιολογητικά τα οποία μπορούν κατά κανόνα να ζητηθούν από έναν οικονομικό φορέα προκειμένου αυτός να αποδείξει την οικονομική και χρηματοοικονομική επάρκειά του. Με τα δικαιολογητικά αυτά ο διαγωνιζόμενος αποδεικνύει ότι διαθέτει τα μέσα που είναι αναγκαία για την εκτέλεση της σύμβασης. Σε αυτά συγκαταλέγονται οι «κατάλληλες τραπεζικές βεβαιώσεις».

28 Κατά την παράγραφο 4 του ίδιου άρθρου, οι αναθέτουσες αρχές υποδεικνύουν, στην προκήρυξη διαγωνισμού, ποια δικαιολογητικά έχουν επιλέξει, καθώς και ποια άλλα δικαιολογητικά πρέπει να προσκομισθούν.

29 Εν προκειμένω, σύμφωνα με την επίμαχη στην κύρια δίκη προκήρυξη, ο διαγωνιζόμενος όφειλε να προσκομίσει, όσον αφορά το σχετικό με την οικονομική και χρηματοοικονομική επάρκεια κριτήριο, έγγραφο τραπεζικού ιδρύματος με το οποίο να πιστοποιείται η χορήγηση σε αυτόν δανείου ύψους τουλάχιστον 3 000 000 ευρώ, για όλο το διάστημα εκτέλεσης της σύμβασης, ήτοι για 48 μήνες.

30 Από τη δικογραφία που προσκομίστηκε στο Δικαστήριο προκύπτει ότι ο αποκλεισθείς διαγωνιζόμενος προσκόμισε τραπεζικό έγγραφο το οποίο περιείχε στοιχεία σχετικά με τη χρηματοοικονομική κατάστασή του και έγγραφο με το οποίο βεβαιώνεται η παροχή πίστωσης σε τρεχούμενο λογαριασμό για ποσό μεγαλύτερο των 5 000 000 ευρώ. Ο αποκλεισθείς διαγωνιζόμενος προσκόμισε επίσης έγγραφο με το οποίο δήλωνε υπεύθυνα ότι, εφόσον η προσφορά του γίνει δεκτή, θα πιστωθεί στον λογαριασμό του ποσό ύψους τουλάχιστον 3 000 000 ευρώ, το οποίο θα είναι διαθέσιμο καθόλη τη διάρκεια εκτέλεσης της σύμβασης.

31 Ωστόσο, η αναθέτουσα αρχή εκτίμησε ότι ο αποκλεισθείς διαγωνιζόμενος δεν ικανοποιούσε τις σχετικές με την οικονομική και χρηματοοικονομική επάρκεια απαιτήσεις, καθώς δεν πληρούσε, ως προς την οικονομική και τη χρηματοοικονομική κατάστασή του, την προϋπόθεση συμμετοχής η οποία συνίστατο στην προσκόμιση αποδείξεων με τη μορφή και το περιεχόμενο που απαιτούνταν.

32 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 47 της οδηγίας 2004/18 παρέχει ευρεία διακριτική ευχέρεια στις αναθέτουσες αρχές, όπως προκύπτει από τη φράση «κατά κανόνα» που χρησιμοποιείται στη διάταξη αυτή. Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι, σε αντίθεση με το άρθρο 48 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο καθιερώνει ένα κλειστό σύστημα περιορίζοντας τους τρόπους αξιολόγησης και ελέγχου που διαθέτουν οι ως άνω αρχές και, ως εκ τούτου, τις δυνατότητές τους να καθορίζουν τις αντίστοιχες απαιτήσεις, η παράγραφος 4 του άρθρου 47 επιτρέπει ρητώς στις αναθέτουσες αρχές να επιλέγουν τα δικαιολογητικά που πρέπει να προσκομίσουν οι υποψήφιοι ή οι προσφέροντες για να αποδείξουν την οικονομική και χρηματοοικονομική τους επάρκεια. Δεδομένου ότι το άρθρο 44, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/18 κάνει μνεία του προαναφερθέντος άρθρου 47, η ίδια ελευθερία επιλογής πρέπει να υφίσταται και για τα ελάχιστα επίπεδα οικονομικής και χρηματοοικονομικής επάρκειας (βλ., συναφώς, απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 2012, Édukövízig και Hochtief Construction, C-218/11, EU:C:2012:643, σκέψη 28).

33 Τούτων δοθέντων, από το άρθρο 44, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 2004/18 προκύπτει ρητώς ότι τα ελάχιστα επίπεδα των ικανοτήτων που απαιτούνται για μια συγκεκριμένη σύμβαση πρέπει να σχετίζονται με το αντικείμενο της σύμβασης και να είναι ανάλογα προς αυτό. Επομένως, τα στοιχεία που απαιτούνται όσον αφορά την οικονομική και χρηματοοικονομική επάρκεια πρέπει, αφενός, να είναι κατάλληλα για την αξιολόγηση της επάρκειας αυτής του οικονομικού φορέα και, αφετέρου, να είναι προσαρμοσμένα στη σημασία της οικείας σύμβασης, υπό την έννοια ότι πρέπει να αποτελούν μια αντικειμενική ένδειξη ως προς την ύπαρξη επαρκούς οικονομικής και χρηματοοικονομικής βάσης για την καλή εκτέλεση της σύμβασης, χωρίς όμως να ζητούνται στοιχεία πέραν των ευλόγως αναγκαίων για τον σκοπό αυτό (βλ., συναφώς, απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 2012, Édukövízig και Hochtief Construction, C-218/11, EU:C:2012:643, σκέψη 29)

34 Επιπλέον, υπενθυμίζεται, αφενός, ότι η αρχή της ίσης μεταχείρισης επιβάλλει να έχουν όλοι οι διαγωνιζόμενοι τις ίδιες ευκαιρίες κατά τη διατύπωση των όρων των προσφορών τους και συνεπάγεται, ως εκ τούτου, ότι οι προσφορές αυτές υποβάλλονται με τους ίδιους όρους για όλους τους διαγωνιζομένους. Αφετέρου, η υποχρέωση διαφάνειας έχει ως σκοπό να αποκλείσει τον κίνδυνο ευνοιοκρατίας και αυθαιρεσίας εκ μέρους της αναθέτουσας αρχής. Η υποχρέωση αυτή συνεπάγεται ότι όλοι οι όροι και οι κανόνες διεξαγωγής του διαγωνισμού πρέπει να είναι διατυπωμένοι με σαφήνεια, ακρίβεια και χωρίς αμφισημία είτε στην προκήρυξη του διαγωνισμού είτε στη συγγραφή υποχρεώσεων, ώστε, πρώτον, να μπορούν όλοι οι προσφέροντες οι οποίοι είναι ευλόγως ενημερωμένοι και επιδεικνύουν τη συνήθη επιμέλεια να αντιληφθούν επακριβώς το περιεχόμενό τους και να τους ερμηνεύσουν με τον ίδιο τρόπο και, δεύτερον, να είναι σε θέση η αναθέτουσα αρχή να ελέγξει αποτελεσματικά αν οι προσφορές ανταποκρίνονται στα κριτήρια της επίμαχης σύμβασης (απόφαση της 2ας Ιουνίου 2016, Pizzo, C-27/15, EU:C:2016:404, σκέψη 36 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

35 Όσον αφορά, αφενός, τη ρητώς αναφερόμενη στην προκήρυξη του διαγωνισμού απαίτηση για την προσκόμιση χρηματοοικονομικής εγγύησης «για την εκτέλεση της σύμβασης», από τη διατύπωση του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος προκύπτει ότι η αναθέτουσα αρχή εκτίμησε ότι η απαίτηση αυτή δεν ικανοποιήθηκε, διότι το τραπεζικό δάνειο που χορηγήθηκε στον διαγωνιζόμενο υπερέβαινε μεν το απαιτούμενο βάσει της προκήρυξης του διαγωνισμού ποσό, πλην όμως αποτελούσε πίστωση σε τρεχούμενο λογαριασμό μη χορηγηθείσα για την εκτέλεση της σύμβασης.

36 Συναφώς, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η απαίτηση για λήψη δανείου για την εκτέλεση της σύμβασης είναι κατάλληλη για την αξιολόγηση της οικονομικής επάρκειας του διαγωνιζομένου για την ορθή εκτέλεση της συμβάσεως. Συγκεκριμένα, όπως επισήμανε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η χορήγηση δανείου για την εκτέλεση της σύμβασης αποδεικνύει ότι ο διαγωνιζόμενος έχει πράγματι στη διάθεσή του μέσα τα οποία δεν του ανήκουν, αλλά είναι αναγκαία για την εκτέλεση της σύμβασης (βλ., συναφώς, απόφαση της 2ας Δεκεμβρίου 1999, Holst Italia, C-176/98, EU:C:1999:593, σκέψη 29). Εναπόκειται, ωστόσο, στο αιτούν δικαστήριο να εξετάσει περαιτέρω εάν το απαιτούμενο βάσει της προκήρυξης του διαγωνισμού ποσό είναι εύλογο σε σχέση με το αντικείμενο της σύμβασης.

37 Όσον αφορά, αφετέρου, την αναφερόμενη στην προκήρυξη του διαγωνισμού απαίτηση για χορήγηση δανείου ύψους τουλάχιστον 3 000 000 ευρώ «για όλη τη διάρκεια εκτέλεσης της σύμβασης (48 μήνες)», το άρθρο 47 της οδηγίας 2004/18 δεν προβλέπει βέβαια ρητώς ότι η αναθέτουσα αρχή δύναται να απαιτήσει από ένα διαγωνιζόμενο να έχει στη διάθεσή του τα αναγκαία για την εκτέλεση της σύμβασης μέσα καθόλη τη διάρκεια εκτέλεσης της σύμβασης, πλην όμως πρέπει να γίνει δεκτό ότι, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 46 των προτάσεών του, η αναθέτουσα αρχή πρέπει να βεβαιωθεί, στο πλαίσιο του εκ μέρους της ελέγχου της πλήρωσης των οικονομικών και χρηματοοικονομικών κριτηρίων κατά τη διαδικασία σύναψης δημόσιας σύμβασης, ότι ο διαγωνιζόμενος έχει πράγματι στη διάθεσή του καθόλη τη διάρκεια εκτέλεσης της σύμβασης τα πάσης φύσεως μέσα που δηλώνει ότι διαθέτει (βλ., συναφώς, απόφαση της 14ης Ιανουαρίου 2016, Ostas celtnieks, C-234/14, EU:C:2016:6, σκέψη 26 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

38 Εξάλλου, η διαθεσιμότητα του απαιτούμενου χρηματικού ποσού κατά τη διάρκεια εκτέλεσης της σύμβασης αποτελεί χρήσιμο στοιχείο προκειμένου να εκτιμηθεί κατά τρόπο συγκεκριμένο η οικονομική και χρηματοοικονομική επάρκεια του διαγωνιζομένου σε σχέση με τις δεσμεύσεις που αυτός έχει αναλάβει. Η καλή εκτέλεση της σύμβασης είναι πράγματι συνυφασμένη με τη δυνατότητα του διαγωνιζομένου να έχει στη διάθεσή του τα χρηματοοικονομικά μέσα που είναι αναγκαία για την εκτέλεσή της.

39 Συνεπώς, εν προκειμένω, η επιβολή στον διαγωνιζόμενο της υποχρέωσης να έχει στη διάθεσή του τα απαιτούμενα κεφάλαια καθόλη τη διάρκεια εκτέλεσης της σύμβασης είναι πρόσφορη για τη διασφάλιση της επίτευξης των σκοπών του άρθρου 47, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/18.

40 Εναπόκειται, ωστόσο, στο εθνικό δικαστήριο να αξιολογήσει τις αποδείξεις που έχει προσκομίσει προς τούτο ο διαγωνιζόμενος, ιδίως δε τη σύμβαση παροχής πίστωσης σε τρεχούμενο λογαριασμό.

41 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 47, παράγραφος 1, στοιχείο α′, και παράγραφος 4, της οδηγίας 2004/18 έχει την έννοια ότι η αναθέτουσα αρχή δύναται να αποκλείσει διαγωνιζόμενο από διαδικασία σύναψης δημόσιας σύμβασης, με το αιτιολογικό ότι αυτός δεν πληροί τη σχετική με τη χρηματοοικονομική επάρκεια προϋπόθεση που έχει τεθεί με την προκήρυξη του διαγωνισμού, σύμφωνα με την οποία απαιτείται η προσκόμιση βεβαίωσης τραπεζικού ιδρύματος που να πιστοποιεί ότι το ίδρυμα αυτό δεσμεύεται να χορηγήσει δάνειο ύψους αντίστοιχου προς το ποσό που ορίζεται στην προκήρυξη του διαγωνισμού και εγγυάται ότι ο διαγωνιζόμενος θα έχει στη διάθεσή του το ποσό αυτό καθόλη τη διάρκεια εκτέλεσης της σύμβασης.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

42 Με το δεύτερο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί εάν, σε περίπτωση που, σύμφωνα με την προκήρυξη του διαγωνισμού, απαιτείται η προσκόμιση βεβαίωσης τραπεζικού ιδρύματος με την οποία να δεσμεύεται το ίδρυμα ότι θα χορηγήσει δάνειο ύψους αντίστοιχου με το καθοριζόμενο στην προκήρυξη του διαγωνισμού ποσό και εγγυάται στον διαγωνιζόμενο ότι θα έχει το ποσό αυτό στη διάθεσή του καθόλη τη διάρκεια εκτέλεσης της σύμβασης, το γεγονός ότι τα τραπεζικά ιδρύματα στα οποία έχει απευθυνθεί ο διαγωνιζόμενος θεωρούν ότι δεν είναι σε θέση να του χορηγήσουν βεβαίωση με τέτοιο περιεχόμενο αποτελεί «βάσιμο λόγο», κατά την έννοια του άρθρου 47, παράγραφος 5, της οδηγίας 2004/18, του οποίου η συνδρομή συνεπάγεται ότι ο διαγωνιζόμενος έχει τη δυνατότητα να αποδείξει την οικονομική και χρηματοοικονομική του επάρκεια με οποιοδήποτε άλλο έγγραφο κριθεί κατάλληλο από την αναθέτουσα αρχή, όπως είναι η υπεύθυνη δήλωση ότι, εφόσον η προσφορά του γίνει δεκτή, θα πιστωθεί στον τρεχούμενο λογαριασμό του ποσό αντίστοιχο προς αυτό που έχει καθοριστεί με την προκήρυξη του διαγωνισμού, το οποίο θα είναι διαθέσιμο από τη σύναψη της σύμβασης και καθόλη τη διάρκεια εκτέλεσής της.

43 Το άρθρο 47, παράγραφος 5, της οδηγίας 2004/18 επιτρέπει στους διαγωνιζομένους που, για βάσιμο λόγο, δεν είναι σε θέση να προσκομίσουν τα ζητούμενα από την αναθέτουσα αρχή δικαιολογητικά προς απόδειξη της οικονομικής και χρηματοοικονομικής τους επάρκειας να αποδείξουν την επάρκειά τους αυτή με οποιοδήποτε άλλο έγγραφο κριθεί κατάλληλο από την αναθέτουσα αρχή.

44 Εν προκειμένω, ο αποκλεισθείς διαγωνιζόμενος προσκόμισε υπεύθυνη δήλωση σύμφωνα με την οποία, εφόσον η προσφορά του γίνει δεκτή, θα πιστωθεί στον λογαριασμό του ποσό ύψους τουλάχιστον 3 000 000 ευρώ, το οποίο θα είναι διαθέσιμο καθόλη τη διάρκεια εκτέλεσης της σύμβασης, προβάλλοντας ότι ήταν αδύνατον να λάβει βεβαίωση από τραπεζικό ίδρυμα με την οποία να δεσμεύεται το ίδρυμα να του χορηγήσει δάνειο ποσού αντίστοιχου προς το καθοριζόμενο με την προκήρυξη του διαγωνισμού.

45 Συναφώς, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξετάσει εάν ο αποκλεισθείς διαγωνιζόμενος αδυνατούσε αντικειμενικά να προσκομίσει τα ζητούμενα από την αναθέτουσα αρχή δικαιολογητικά. Τούτο θα συνέβαινε, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 53 των προτάσεών του, εάν ο εν λόγω διαγωνιζόμενος αδυνατούσε να λάβει στη Σλοβακία τα απαιτούμενα σύμφωνα με την προκήρυξη του διαγωνισμού δικαιολογητικά.

46 Μόνον εάν το αιτούν δικαστήριο διαπιστώσει ότι συντρέχει αυτή η αντικειμενική αδυναμία οφείλει να εξετάσει εάν η αναθέτουσα αρχή ορθώς εκτίμησε ότι η προσκομισθείσα από τον διαγωνιζόμενο υπεύθυνη δήλωση δεν αποτελεί έγγραφο κατάλληλο για την απόδειξη της οικονομικής και χρηματοοικονομικής επάρκειάς του. Το αιτούν δικαστήριο οφείλει επίσης να εξετάσει, σύμφωνα με το άρθρο 44, παράγραφος 2, της οδηγίας και υπό το πρίσμα της αιτιολογικής της σκέψης 39, εάν η έκταση των πληροφοριών και το επίπεδο επάρκειας που απαιτούνται σχετίζονται με το αντικείμενο της σύμβασης και είναι εύλογα σε σχέση με αυτό, καθώς και αν τα κριτήρια επιλογής εφαρμόζονται κατά τρόπο που δεν συνεπάγεται δυσμενείς διακρίσεις.

47 Όσον αφορά τις σχετικές με τα πραγματικά περιστατικά εκτιμήσεις, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να κρίνει εάν ο αποκλεισθείς διαγωνιζόμενος αδυνατούσε αντικειμενικά να προσκομίσει τα ζητούμενα από την αναθέτουσα αρχή δικαιολογητικά και, σε περίπτωση καταφατικής απάντησης, εάν η αναθέτουσα αρχή ορθώς εκτίμησε ότι η προσκομισθείσα από αυτόν υπεύθυνη δήλωση δεν αποτελεί κατάλληλο έγγραφο για την απόδειξη της οικονομικής και χρηματοοικονομικής επάρκειάς του.

48 Επομένως, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 47, παράγραφος 5, της οδηγίας 2004/18 έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση που, σύμφωνα με την προκήρυξη του διαγωνισμού, απαιτείται η προσκόμιση βεβαίωσης τραπεζικού ιδρύματος με την οποία να δεσμεύεται το ίδρυμα ότι θα χορηγήσει δάνειο ύψους αντίστοιχου με το καθοριζόμενο στην προκήρυξη του

διαγωνισμού ποσό και να εγγυάται στον διαγωνιζόμενο ότι θα έχει το ποσό αυτό στη διάθεσή του καθόλη τη διάρκεια εκτέλεσης της σύμβασης, το γεγονός ότι τα τραπεζικά ιδρύματα στα οποία έχει απευθυνθεί ο διαγωνιζόμενος θεωρούν ότι δεν είναι σε θέση να του χορηγήσουν βεβαίωση με τέτοιο περιεχόμενο μπορεί να αποτελεί «βάσιμο λόγο», κατά την έννοια του ως άνω άρθρου, του οποίου η συνδρομή συνεπάγεται ότι ο διαγωνιζόμενος έχει τη δυνατότητα να αποδείξει την οικονομική και χρηματοοικονομική του επάρκεια με οποιοδήποτε άλλο έγγραφο κριθεί κατάλληλο από την αναθέτουσα αρχή, υπό την προϋπόθεση ότι ο διαγωνιζόμενος αυτός αδυνατούσε αντικειμενικά να προσκομίσει τα ζητούμενα από την αναθέτουσα αρχή δικαιολογητικά, πράγμα που εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να διαπιστώσει.

Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

49 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η διαδικασία του άρθρου 267 ΣΛΕΕ αποτελεί ένα μέσο συνεργασίας μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων, χάρη στο οποίο το μεν παρέχει στα δε τα στοιχεία ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης που χρειάζονται τα δικαστήρια αυτά για την επίλυση των διαφορών επί των οποίων καλούνται να αποφανθούν (βλ., μεταξύ άλλων, διάταξη της 8ης Σεπτεμβρίου 2016, Caixabank και Abanca Corporación Bancaria, C-91/16 και C-120/16, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2016:673, σκέψη 13 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

50 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει κατ' επανάληψη επισημάνει ότι, για να καταλήξει σε χρήσιμη για το εθνικό δικαστήριο ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, απαιτείται το εθνικό δικαστήριο να καθορίζει το πραγματικό και κανονιστικό πλαίσιο των ερωτημάτων που υποβάλλει ή τουλάχιστον να εξηγεί τις πραγματικές περιστάσεις στις οποίες βασίζονται (βλ., μεταξύ άλλων, διάταξη της 8ης Σεπτεμβρίου 2016, Caixabank και Abanca Corporación Bancaria, C-91/16 και C-120/16, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2016:673, σκέψη 14 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

51 Οι απαιτήσεις αυτές σχετικά με το περιεχόμενο αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως παρατίθενται ρητώς στο άρθρο 94 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, καθώς και στο σημείο 15 των Συστάσεων του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς τα εθνικά δικαστήρια σχετικά με την υποβολή προδικαστικών ερωτημάτων (ΕΕ 2016, C 439, σ. 1), σύμφωνα δε με αυτές η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως πρέπει να περιέχει «συνοπτική έκθεση του αντικειμένου της διαφοράς, καθώς και των σχετικών διαπιστωθέντων από το αιτούν δικαστήριο πραγματικών περιστατικών ή, τουλάχιστον, έκθεση των πραγματικών στοιχείων στα οποία στηρίζονται τα ερωτήματα», «το περιεχόμενο των δυνητικά εφαρμοστέων εν προκειμένω εθνικών διατάξεων και, ενδεχομένως, τη σχετική εθνική νομολογία», καθώς και «έκθεση των λόγων που οδήγησαν το αιτούν δικαστήριο να υποβάλει ερωτήματα ως προς την ερμηνεία ή το κύρος ορισμένων διατάξεων του δικαίου της Ένωσης, καθώς και της κατά τη γνώμη του σχέσεως μεταξύ των διατάξεων αυτών και της εφαρμοστέας στη διαφορά της κύριας δίκης εθνικής νομοθεσίας» (βλ., συναφώς, διάταξη της 20ής Ιουλίου 2016, Stanleybet Malta και Stoppani, C-141/16, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2016:596, σκέψεις 8 και 9 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

52 Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο δεν έχει παραθέσει κανένα στοιχείο σχετικό με τις διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας οι οποίες αποσκοπούν στη μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο των διατάξεων της οδηγίας 89/665 περί των διαδικασιών προσφυγής και των συνεπειών τους, όπως έχει τροποποιηθεί με την οδηγία 2007/66. Δεν αναφέρει επίσης εάν η Σλοβακική Δημοκρατία έχει θεσπίσει ρύθμιση η οποία να προβλέπει, κατ' αντιστοιχία προς το άρθρο 2, παράγραφος 6, της οδηγίας αυτής, ότι μια απόφαση πρέπει να ακυρωθεί προτού χορηγηθεί αποζημίωση ή να προβλέπει, κατ' αντιστοιχία προς το άρθρο 2, παράγραφος 7, δεύτερο εδάφιο, της εν λόγω οδηγίας, ότι, μετά τη σύναψη της σύμβασης, οι εξουσίες του υπεύθυνου για τις διαδικασίες προσφυγής οργάνου περιορίζονται στην επιδίκαση αποζημίωσης.

53 Περαιτέρω, η απόφαση περί παραπομπής είναι ασαφής ως προς τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως της κύριας δίκης σχετικά με το αντικείμενο της προσφυγής την οποία άσκησε ο αποκλεισθείς διαγωνιζόμενος, καθώς και ως προς τους λόγους για τους οποίους η διαδικασία σύναψης της σύμβασης συνεχίστηκε παρά το γεγονός ότι εκκρεμούσε προσφυγή κατά της αποφάσεως της αναθέτουσας αρχής.

54 Χωρίς τα στοιχεία αυτά, το Δικαστήριο δεν είναι σε θέση να δώσει χρήσιμη απάντηση στο τρίτο υποβληθέν ερώτημα, το οποίο, ως εκ τούτου, κρίνεται απαράδεκτο.

Επί των δικαστικών εξόδων

55 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαίνεται:

1) **Το άρθρο 47, παράγραφος 1, στοιχείο α', και παράγραφος 4, της οδηγίας 2004/18/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 31ης Μαρτίου 2004, περί συντονισμού των διαδικασιών σύναψης δημόσιων συμβάσεων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών, έχει την έννοια ότι η αναθέτουσα αρχή δύναται να αποκλείσει διαγωνιζόμενο από διαδικασία σύναψης δημόσιας σύμβασης, με το αιτιολογικό ότι αυτός δεν πληροί τη σχετική με τη χρηματοοικονομική επάρκεια προϋπόθεση που έχει τεθεί με την προκήρυξη του διαγωνισμού, σύμφωνα με την οποία απαιτείται η προσκόμιση βεβαίωσης τραπεζικού ιδρύματος που να πιστοποιεί ότι το ίδρυμα αυτό δεσμεύεται να χορηγήσει δάνειο ύψους αντίστοιχου προς το ποσό που ορίζεται στην προκήρυξη του διαγωνισμού και εγγυάται ότι ο διαγωνιζόμενος θα έχει στη διάθεσή του το ποσό αυτό καθόλη τη διάρκεια εκτέλεσης της σύμβασης.**

2) **Το άρθρο 47, παράγραφος 5, της οδηγίας 2004/18 έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση που, σύμφωνα με την προκήρυξη του διαγωνισμού, απαιτείται η προσκόμιση βεβαίωσης τραπεζικού ιδρύματος με την οποία να δεσμεύεται το ίδρυμα ότι θα χορηγήσει δάνειο ύψους αντίστοιχου με το καθοριζόμενο στην προκήρυξη του διαγωνισμού ποσό και να εγγυάται στον διαγωνιζόμενο ότι θα έχει το ποσό αυτό στη διάθεσή του καθόλη τη διάρκεια εκτέλεσης της σύμβασης, το γεγονός ότι τα τραπεζικά ιδρύματα στα οποία έχει απευθυνθεί ο διαγωνιζόμενος θεωρούν ότι δεν είναι σε θέση να του χορηγήσουν βεβαίωση με τέτοιο περιεχόμενο μπορεί να αποτελεί «βάσιμο λόγο», κατά την έννοια του ως άνω άρθρου, του οποίου η συνδρομή συνεπάγεται ότι ο διαγωνιζόμενος έχει τη δυνατότητα να αποδείξει την οικονομική και χρηματοοικονομική του επάρκεια με οποιοδήποτε άλλο έγγραφο κριθεί κατάλληλο από την αναθέτουσα αρχή, υπό την προϋπόθεση ότι ο διαγωνιζόμενος αυτός αδυνατούσε αντικειμενικά να προσκομίσει τα ζητούμενα από την αναθέτουσα αρχή δικαιολογητικά, πράγμα που εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να διαπιστώσει.**

(υπογραφές)